

Zichy István, a Magyar Kamara elnökének levelezése Holló Zsigmond szepesi kamarai tanácsossal 1670-ben

A Wesselényi-féle rendi szervezkedés a 17. századi Magyarország történetének egyik legféltresikerültebb akciója volt, ami több szempontból is hosszú távú következményekkel járt a magyar nemesség számára. A témával foglalkozó kutatóknak napjainkig megke-
rülhetetlen Pauler Gyula munkája, amely kellő alaposággal foglalja össze az 1664 és 1671 közötti eseményeket.¹ Pauler művét alapvetően az általa a rendi szervezkedés fő résztvevőire koncentrálni készíttette el. Az 1970-es években Benczédi László több tanulmányt is publikált, amikben a részletek felé fordult, és új adatokkal sikerült gazdagítani ismereteinket. Munkája eredményeként rábízta a tíz kötetes Magyarország története Wesselényi-féle rendi szervezkedés szakaszának a megírását is.² Újabban két szerzőnek a munkái érdemelnek figyelmet a dolgozat szempontjából. Mihalik Béla Vilmos a Szepesi Kamarának a rekatolizációban játszott szerepére világított rá.³ Ulrich Attila a már hosszú hagyományra visszatekintő Uradalomtörténeti konferenciák keretében több előadás és tanulmány keretében ismertette a Szepesi Kamara birtokelkobzó tevékenységét, elsősorban a térségben jelentős szerepet játszó közép-birtokos nemesek ellen.⁴

Jelen tanulmány a rendi szervezkedés egy kevésbé ismert részével foglalkozik. Mint ismeretes, a Magyar és a Szepesi Kamara aktívan részt vett a felkelés felszámolásában. Ez a részvétel leginkább a résztvevők vagyonának elkobzása, valamint az ország területére érkező hadak ellátására korlátozódott. Nem ismerjük azonban az egyes hivatalnokok szerepét, ahogy a hozzáállását sem az eseményekhez. A helyszűke miatt a tanulmány nem vállalkozhat teljes hivatalnokgárda szerepének feldolgozásra. Így csak a Magyar Kamara prefektusa, Zichy István (1616–1693) és a Szepesi Kamara szenior tanácsosa (*senior consiliarius*), Holló Zsigmond (1619–1685) 1670-ben folytatott levelezését dolgozza fel.⁵

1 Pauler 1876.

2 Benczédi 1974b. 509–550., Benczédi 1974a. 596–630., Benczédi 1975. 489–102., Pach 1985. 1155–1181.

3 Mihalik 2010. 255–320.

4 Ulrich 2010. 47–62.

5 A levelezés a kiemelt időszakban igen csekély, mégis tartalmi szempontok alapján jó forrásértékkel rendelkezik. Zichy István Holló Zsigmondhoz írott levelei: MNL OL P 1986 Holló család levéltára 1670. év.

A tanulmány két szereplőjének karrierképe jelentősen eltért egymástól. Zichy István egy nyugat-magyarországi köznemes család sarjaként látta meg a napvilágot. Apja, Zichy Pál (1580?–1638) a király zsoldjában szolgált, mint veszprémi kapitány, majd Bethlen Gábor fogságából szabadulva, hűsége elismeréséért a király győri vice-generálissá nevezte ki.⁶ Gondoskodó szüleinek köszönhetően az ifjú István jó iskoláztatásban részesült. Apja nyomdokaiba lépve Zichy István is a katonai karriert választotta. Végigjárva annak minden fokát, előbb győri lovas hadnagyként (1642–1646), majd tatai kapitányként tevékenykedett (1642–1646). 1646-ban, katonai pályafutásának csúcsaként, III. Ferdinánd király (ur. 1637–1657) a győri végvidék magyar vicegenerálisává nevezte ki.⁷ 1652-ban Lippay Gáspár (–1652) halálával megüresedett a Magyar Kamara elnöki tiszte. Zichy részéről már 1654-ben ismertek puhatolózások az üresedésben lévő tisztség iránt.⁸ Törekvését 1655-ben siker koronázta, ugyanis az országgyűlésen az uralkodó nemcsak a Pozsonyi Kamara elnökének nevezte ki, hanem egyúttal a bárók sorába is emelte családjával egyetemben.⁹ A kamaraelnökség mellett 1661-ben koronaórré is megválasztották.¹⁰

Ezzel szemben Holló Zsigmond sokkalta rögzesebb utat volt kénytelen bejárni. Egy felső-magyarországi lutheránus kisnemesi családba született, apja Holló Mátyás (–1637) sztropkói harmincados volt. Holló Mátyás tiszttában lehetett az iskoláztatás fontosságával, mivel fiát a környék egyik legjobb intézményébe, a homonnai jezsuita kollégiumba küldte tanulni. Bár apja mindent megtett annak érdekében, hogy fia katolizáljon, törekvései kudarcba fulladtak. Holló Zsigmond katolizálása rövidtávon édesapjával való viszályhoz vezetett, hosszútávon viszont kifizetődő döntésnek bizonyult karrierje szempontjából.¹¹ Kétséget kizárólag áttérése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy alig huszonegy évesen megörökölte apja harmincadosi tisztét. 1666-ig a harmincadosok igen bonyolult világában kereste boldogulását. Sztropkói állását előbb a lőcsei harmincadosságra (1651), majd az eperjesire (1656) cserélte. Közben az eperjesi postamesterséget is felvállalta egy rövid időre. Az 1666-os esztendő jelentette számára a kitörés. Ekkor lett a szepesi kamara pénztárnoka. Cherney Pál lemondása után 1669-ben sikeresen pályázott a Szepesi Kamara tanácsosi tisztségére. 1670-ben nem várt eseményként addigi tanácsos társának, Bélaváry Miklósnak a halálával első (*senior*) tanácsossá léphetett elő.¹²

Röviden át kell tekinteni a tanulmány címében megjelölt 1670-es esztendő történeteit, és az oda vezető utat is. Az egész mozgalom kiindulópontja az 1660-as évek közepe felé keresendő. A kiváltó okok mögött a vallási ellentétekben gyűrűző fe-

6 Zichy Pálról bővebben lásd: Pálffy 1998. 120–122, 173–174.

7 Gróf Zichy 1942. 734–764.

8 Zichy István folyamodványa a Magyar Kamara elnöki tisztségéért ÖStA AVA FHKA HKA Hoffinanz–Ungarn. rote. Nr. 194.

9 Zichy István báróvá emelése MNL OL A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár Libiregii 11. kötet fol. 378–380.

10 Zichy István karrierjére vázlatosan lásd: Fallenbüchl 2002. 368.

11 Pintér 2007. 322–331

12 Gecsényi – Guszarova 2008. 468.

szültségek és a kiújuló ellenreformációs mozgalomállt. Az országban újabb elégedetlenséget szült a sikertelen háború és a megalázó vasvári béke (1664), amit a magyar elit szinte teljes kizárásával kötöttek meg.¹³ A rendi szervezkedés ilyen előzményekkel kezdődött meg, aminek az élére az ország legtekintélyesebb vezetői álltak, élükön a nádorral, Wesselényi Ferencel. A szervezkedés nagyban épített a külföldi segítségre. A korai időszakban a mozgalom vezetői főleg Franciaország felé igyekeztek tájékozódni. Ennek kudarca után azonban a mozgalom vezetői irányt váltva a török feléorientálódtak.¹⁴

A grandiózus tervek ellenére a mozgalom ezer sebből vérzett. A résztvevő csoportok között számos ellentét feszült, illetve az érdekek is igen eltérőek voltak. Ennek ellenére Wesselényi Ferenc 1667-ben bekövetkezett halála után a mozgalom vezetőjévé váló Zrínyi Péter és sógora, Frangepán Ferenc a felkelés kirobbantása mellett határozott 1670 tavaszán.¹⁵

A Wesselényi-féle rendi szervezkedés eredményeként a térségben I. Rákóczi Ferenc, apósa biztatására felkelést robbantott ki. Rákóczi hívei a felkelés elején elfogták Starhemberg ezredest, és megostromolták Tokaj várát is, igaz, sikertelenül. A kamarák szemszögéből nézve fontosabb, hogy a harmincadhivatalokat és postaállomásokat is elfoglalták a felkelők, ahová – feltehetően Rákóczi parancsára – új embereket helyeztek.¹⁶ A fegyveres akció és maga a felkelés nem tartott sokáig, ugyanis május első napjaiban Tállyára gyűltek a „rebellisek” vezetői, akik Zrínyi és Frangepán meghátrálásának hírére az uralkodó, I. Lipót előtti meghódolás felől döntöttek. Ezt a többség elfogadta, azonban akadtak olyanok is, akik a fegyveres harc vagy a menekülés mellett döntöttek.¹⁷

Zichy István és Holló Zsigmond életének ismertetése, valamint az időben és térben való tájékozódást követően szükséges feltenni a kérdést, miért is hasznos a választott forráscsoport? A vizsgálat keretében a következő kérdésekre lehet választ adni: Milyen lehetett a viszony a Magyar- és a Szepesi Kamara között 1670-ben? Mennyire sikerült végrehajtani a Szepesi Kamarára háruló feladatokat? Milyen viszonyban állt Zichy István és Holló Zsigmond levelezésük alapján? Sikeresnek tekinthető-e az 1670-es esztendő?

A 17. század folyamán a kassai székhelyű Szepesi Kamara helyzete némileg megváltozott. A század folyamán a folyamatos erdélyi hadjáratok szinte lehetetlenné tették a kamarák térségben való állandó működését. 1608 és 1648 között a hivatal működése csak megszakításokkal, adott esetben kassai székhelyétől távol volt biztosított. A helyzetet csak I. Rákóczi György (1590–1648) 1648-ban bekövetkezett halála oldotta fel, amikor is a Szepesi Kamara visszatérhetett Kassára, és megkezdődhetett a működés újraszervezése. Ebben óriási szerepe volt Mosdóssy Imre (–1658) hatalmas szervező munkájának, aminek nyomán a hivatal működése valamelyest normalizálódott. Ennek ellenére

13 Benczédi 1980. 12–13.

14 Uo. 18–19.

15 Uo. 22–27.

16 Pauler 1876 II. 14.

17 Uo. 44–50.

az 1670-ig tartó időszakban számos hibát tártak fel az ellenőrzések, mégis a működés állandósulni tudott.¹⁸ Amit semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni, az a Szepeesi Kamara vezetésében beállt változás. A hivatal élére nem neveztek ki igazgatót, hanem a tanács legidősebb vagy tapasztaltabb tagja senior tanácsosként vezette az intézményt.¹⁹

Az 1670-es esztendő mindkét, a Magyar Királyság területén illetékes kamara és azok tisztviselői számára komoly erőpróbát jelentett. A Szepesi Kamara továbbra is a bécsi Udvari Kamarának (*Hofkammer*) volt alárendelve. Mégis a 17. század első felének zavaros időszakában a Szepesi Kamara vesztett pozícióiból, még a Mosdóssy-féle újrászervezés ellenére is megmaradt az alárendelő viszonya a Magyar Kamarával szemben.²⁰

Zichy István és Holló Zsigmond levelezésében rendkívül jól érződik, hogy a két hivatalvezetője nem egyenrangú. Ezt erősíti, hogy Holló Zsigmond frissen került az első tanácsosi tisztségbe. Bár már korábban pénztárosként is a kamara berkein belül dolgozott, a tapasztalatoknak minden bizonnyal híján volt. Ezt rontotta az 1670-ben kibontakozó felső-magyarországi felkelés, amihez hasonlóval a hivatal egyik alkalmazottja sem találkozott. A helyzetet remekül világítja meg Zichy István május 2-án írott levele, amelyben felhívja Holló figyelmét, hogy a városoknak – Kassát külön kiemelve – és a vármegyéknek továbbítsa az uralkodó hódolásra felszólító leveleit. Holló Zsigmondnak ez minden bizonnyal komoly fejtörést okozhatott, hiszen egy alapvetően ellenséges környezetben a vidék császári helyőrségeire számíthatott, ami vajmi kevés volt. Zichy ugyanakkor tájékoztatta arról is, hogy közel van már a segítség, ugyanis a császári seregek – Johann Spork (1600–1679) vezetése alatt – már az ország területén voltak.²¹

További bizonyíték a kamarák egyenlőtlen helyzetével kapcsolatosan Holló Zsigmond első levele Zichy Istvánhoz. A kamaraelnöknek részletesen beszámolt a Felső-Magyarországon uralkodó állapotokról. Bár Holló Zsigmond személyesen nem volt jelen a tállyai gyűlésen, egy I. Rákóczi Ferenc (1645–1676) környezetében mozgolódó informátorról tesz említést, akin keresztül ő maga szerezte a híreit. Jelentésében már a fokozatosan felbomló rendi szervezkedésről, illetve az ott megjelentek szétszéledéséről számolt be. Ugyanakkor informátora azt is megemlítette neki, hogy az egybegyűltek mielőtt eloszlottak volna, a töröknek való „*subscribálás*” lehetőségét is megvitatták. Holló azt is közli, hogy megkezdődött a rebellesek által elfoglalt posta- és harmincad állomások visszafoglalása a felső-magyarországi térségben. Holló csatolta leveléhez I. Rákóczi Ferenc címzetes erdélyi fejedelem levelét, amiben Rákóczi megírta, hogy utasította híveit az elfoglalt hivatalok visszaadására. A visszafoglalásokkal párhuzamosan igyekeztek felmérni a károkat, valamint az ott dolgozó tisztviselők szerepére fényt de-

18 Gecsényi 2009. 134–135.

19 Gecsényi – Guszarova 2008. 455–456.

20 Szűcs 1990. 66–67.

21 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. május 2. MNL OL P 1986 Holló család levéltára 1670. évkör fol. 17–18. Zichy István Holló Zsigmond mellett olyan főurakat is tájékoztatott az ország területén mozgó seregekről, mint Esterházy Pált, aki igen aktívan vett részt a felkelés felszámolásában. Zichy István levelei Esterházy Pálhoz MNL OL Esterházy család hercegi ágának levéltára P 125 Pál nádor iratai Missiles Nr. 4268. 4270.

ríteni. Nem elhanyagolható részlet, hogy Holló Zsigmond utasítást kér Zichy Istvántól és a kamarai tanácstól, hogy mit kezdjen azokkal az emberekkel, akiket a lázadók helyeztek tisztségeikbe.²² Ez különösen fontos volt, hiszen a térségben alapvetően kevés olyan megbízható és szakképzett katolikus nemes volt, aki alkalmas lehetett a kamarai szolgálatra.²³ A jelentése igen részletes volt, mégis érződik rajta – főleg a személyi ügyeket érintő esetekben –, hogy önálló döntési lehetősége szinte egyáltalán nem volt.

A Szepesi Kamarának tehát igen szorult helyzetben kellett szembenéznie a ráháruló feladatokkal. A kamarák általános feladatait tekintve igen könnyű dolgunk van, számos összefoglalás készült már róluk.²⁴ A kamarák alapfeladatának – modern kifejezéssel élve – a pénzügyek kezelése tekinthető. Ezen belül természetesen több feladat is elkülöníthető. Elsődlegesnek tekinthető az adók beszedése, a harmincadvámok kezelése, valamint a tizedbérletek intézése. Mellette a jobbágyság ingyenmunkáinak szervezése (*gratius labor*), valamint a területi illetékességén belül a végvári katonaság zsoldjának a fizetése is a kamarák hatáskörébe tartozott. Ezek mellett a különböző bányászati jogokból (só, réz stb.) származó jövedelmek kezelése is a Szepesi Kamara feladatai között szerepelt. A 16. század folyamán még jelentős királyi birtokok igazgatásában is a kamarák jártak el. A 17. századra ezek az uradalmak szinte teljesen eltűntek. Amik megmaradtak, azok folyamatos uralkodói adományozások következtében jelentősen veszítettek jelentőségükből. Ezeknek az összezsugorodott birtokoknak a kezelése továbbra is a területileg illetékes kamara kezében maradt.²⁵ Egy kevésbé ismert feladata volt a Szepesi Kamarának a felső-magyarországi protestáns nemesség megfigyelése, illetve az Erdélyi Fejedelemség figyelemmel tartása, és az esetleges zavarok jelentése a bécsi udvarnak.²⁶

A „békés” időszak után a már-már polgárháborús körülmények közepette a Kamarának és az alájuk tartozó hivataloknak (posták és harmincadok) kellett az udvari érdekeket helyi szinten képviselniük. Zichy István kamaraelnök ennek jegyében már május elején felszólította Holló Zsigmondot, hogy az uralkodó nevében utasítsa a szabadkirályi városokat – Kassát külön kiemelve – az uralkodó hűségén való maradásra.²⁷ Zichy minden bizonnyal teljesen tudatában volt annak, hogy szinte a lehetetlent kérte kassai kollégájától, hiszen ekkor még semmilyen megerősítő eszköz nem állt rendelkezésére. Mégis biztatta, hogy hamarosan a térségbe érkeznek a császári csapatok Johann von Spork vezetésével, és azok majd kellő támaszt nyújtanak a Szepesi Kamarának az uralkodói akarat végrehajtásában.²⁸ Zichy ugyanakkor azt is tudni vélte, hogy Sporknak nincsenek konkrét utasításai azzal kapcsolatban, mit is kell tennie. Zichy István utasította Holló

22 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. május 3. MNL OL E 23 Litterae Camera Scepuensis 1670. május. fol 7–8. Mellette Rákóczi Ferenc levele, amiben a posták és harmincad állások felszabadításának elrendeléséről írt.

23 Gecsényi – Guszarova 2008. 458–459.

24 Acsády 1894., Acsády 1888.

25 Szűcs 1990. 32–53.

26 Gecsényi – Guszarova 2008. 454.

27 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. május 2. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 17–18.

28 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. június 5. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 23.

Zsigmondot, hogy mindenben működjének együtt a császári csapatokkal, és azok segítségével folytassák le a birtokelkobzásokat, mivel Sporknak szerint megtiltották, hogy a katonái önkényesen rekvirálásokba kezdjenek.²⁹ Az együttműködés a térségbe érkező seregekkel változó eredményekkel zajlott. Holló ugyanis panasszal élt a császári katonaság ellen, mivel azok több helyen fosztogatásba kezdtek, ezzel ellehetetlenítve a vidék parasztságának és kismanességének az életét.³⁰

Mielőtt rátérnénk a rendi szervezkedés felszámolásának talán leginkább ismert részére, a birtokelkobzások rendszerére egy hasonlóan nagy jelentőségű és közvetlenül a témával kapcsolatos részletre is ki szükséges térni: ez nem más, mint az információ-szerzés és továbbítás.

Zichy István a felső-magyarországi térségből érkező hírekre nagyon is számított. Sőt el is várta, hogy a kassai adminisztráció mindenről tájékoztassa a Pozsonyban székelő kamarai tanácsosokat és természetesen őt is, aki ekkor nagyon sok időt töltött Bécsben. Hollónak több levelében is megírta, hogy tudósítsa őt a térségben zajló eseményekről.³¹

A Magyar Kamara mindenható elnökének figyelme azonban nemcsak a felkelésben leginkább érintett felső-magyarországi régióra terjedt ki. Május 23-án írott levelében az akkortájt Bécsbe érkezett „Gabriel” nevű futárról írt, aki fontos híreket hozott a török mozgólódásáról. A császárvárosban első kézből értesült Zichy István továbbította a híreit Kassára, ezzel is elosztatva Holló félelméa rebellesek és a törökök közös fellépésével kapcsolatban. A „curier” szerint a törökök – a szultán és a nagyvezír is – valóban összegyűltek Drinápolyban, de utána keletnek, a perzsák ellenindultak meg. Ugyanakkor a magyarországi basákat is Konstantinápolyba hívták, és büntetést helyeztek kilátásba a rebelleseknek ígért hamis támogatások miatt.³²

Zichy István nem szeretne volna figyelmen kívül hagyni az Erdélyi Fejedelemséget sem. Holló Zsigmondot nem csupán tájékoztatta a törökkel kapcsolatos hírekről, hanem kérte, hogy az Erdélyből visszatérő Cziráky hírei felől érdeklődjön. Mint ismeretes, a felkelés kapcsán Erdély szerepe nem hanyagolható el, hiszen Apafi Mihály (1632–1690) és kancellárja, Teleki Mihály (1634–1690) a rebellesek egy jelentős részének nyújtott menedéket, akikből a következő időszak kurucjai lettek.³³

A hírekkel kapcsolatosan mindig azok származási helye és megbízhatósága a legfontosabb kérdés. Zichy István esetében elég nyilvánvaló, hogy a Holló Zsigmond felé közvetített híreket személyesen hallotta vagy olvasta bécsi tartózkodása alatt.³⁴ A sze-

29 „azt irjak Bécsbül hogy van elegendő parancsolatja Spork General Vramnak, de non distrahendis mobilibusin occupatione bonorum Rebellium” Zichy István Holló Zsigmondnak Szentmiklós, 1670. június 19. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 26–27.

30 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. június 25. MNL OL E 41 Litterae ad Cameram exaratae 1670. Nr. 179.

31 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. május 23. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 19–20.

32 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. május 23. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 19–20. A török orientációról összefoglalólag lásd: Pauler 1876. I. 91–92.; Benczédi 1980. 19–20.

33 Benczédi 1980. 57–58.

34 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. május 23. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 19–20.

pesi kamarai tanácsos híreinek származási helye viszont ennél több fejtörést okozhat. Holló Zsigmond, mint látható, az Erdélyből érkező híreket az oda beküldött kövektől szerezte be. A felső-magyarországi térségből származott információk esetében pedig a Kamara és az irányítása alá tartozó hivatalok tisztviselőit kell sejteni. Ezek az emberek igen mélyen beépülhettek a rebellisek közé, ugyanis Holló egyik levelében I. Rákóczi Ferenc udvarában lévő emberétől származó hírekre hivatkozott.³⁵

Érdemes röviden kitérni a híráramlás csatornáira is. Értelemszerűen a két végpon-
ton a bécsi udvar, illetve a felső-magyarországi harmincadhivatalok és postamesterei
voltak. A harmincadosok és a postamesterek által beszerzett hírek előbb a kamarák-
hoz – esetünkben a Szepesi Kamarához – futottak be, majd onnan továbbították Po-
zsonyba, ahol rövid értékelés után, amennyiben fontosnak tartották, továbbküldték
azt Bécsbe, Zichy Istvánhoz, aki vagy az Udvari Kamarához, vagy – egyéni mérlegelés
után – egyenesen a királyhoz nyújtotta be megküldött híreket.³⁶ Az egyes leveleknek
nagyjából egy hétre volt szükségük ezekben a vészterhes időkben, hogy Kassáról Po-
zsony közelébe érjenek.³⁷ A továbbításra vagy a hagyományos postát, vagy pedig a Ka-
mara belső postáját vették igénybe. Érdekes részlet Holló Zsigmond javaslata, hogy
adott esetben a helyzet veszélyességére a zavaros magyarországi viszonyok miatt in-
kább Kassáról észak felé induljanak el a postások, majd a *Rzeczpospolita* területén
a krakkói postamesterhez kell eljuttatni, aki Bécsbe tudta volna továbbítani a híreket.³⁸
Sajnos nem tudjuk, hogy Hollónak ez az ötlete mennyire valósult meg. Tekintve, hogy
az ország határain belül viszonylag gyorsan ment az üzenetek küldése, a tervezetet
Holló Zsigmond egyéni ambíciójának kell tekinteni.

A tájékoztatás mellett a Szepesi Kamara vezetőinek a legfontosabb feladata a bir-
tokelkobzások lefolytatása volt. Az uralkodói akarat egyértelmű volt. A szervezkedés-
ben résztvevők ingó és ingatlan vagyonát azonnali hatállyal le kellett foglalni.³⁹ Ahogy
fentebb említésre került, a Szepesi Kamara komoly hátrányból indult, és munkáját leg-
jobb esetben is csak május közepe felé tudta megkezdeni, miután rendezte sorait. Hol-
ló Zsigmond leveleiben több vagyonekobzás is említésre került. Júniusban beszámolt
Zichy Istvánnak Füzér várának és a hozzá tartozó birtokok konfiskálásáról.⁴⁰ A vár
helyzete némileg összetett volt, ugyanis Nádasdy Ferenc országbíró tulajdonában állt
– ekkor még szabadlábbon volt, hiszen csak később, 1670 szeptemberében tartóztat-
ják le – de 1668 óta Bónis Ferenc (–1671) szerepelt bérlőjeként.⁴¹ Bónis a szervezkedés

35 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. május 3. MNL OL E 23 1670. május. Nr. fol 7–8.

36 „Az kegyelmetek levelet együtt az kassai Camara levelével mihelyt érkezet az Annonariusmingyart ö Fölsegenek magam vittem udvarhoz az után Aulica Camara praefectussahoz vivén mindenekrül böven informáltam” Zichy István a Kamarai Tanácsnak Bécs, 1670. április 23. MNL OL E 41 1670. Nr. 94.

37 Szerencsés eset, hogy a levelezés két darabját sikerült párba állítani. Holló Zsigmond ugyanis 1670. jú-
nius 25.-én Kassán kelt levelével Zichy Istvánnak 1670. június 19. Szentmiklóson kelt levelére válaszol.
A dátumokból kiszámolható, hogy pontosan egy hét telt el a megírás és a kézbe vétel között.

38 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. május 3. MNL OL E 23 1670. május. Nr. fol. 7–8.

39 A birtokok elkobzásának folyamata 1670 és 1673 közötti időszakra tehető. Vö.: Ulrich 2010.48–49.

40 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. június 25. MNL OL E 41 1670. Nr. 179.

41 Ulrich 2013. 115.

egyik fő szervezőjének tekinthető, a tállyai gyűlés után azok közé tartozott, akiknek a vesztét is köszönhetné. Zichy két nappal korábban éppen Esterházy Pálnak írta meg Bónis vesztét.⁴² Holló nem éppen cizellált módon fogalmaz az ott találtakról. A rebellisek mocskáról ír, valamint Bocskay István (1610 k.–1672) zempléni főispán két öreg ládájáról tesz említést. Szerencsés módon fennmaradt az az inventárium, amelyet a küldöttek készítettek.⁴³ Holló Zsigmond igen szűkszavúan fogalmazott azzal kapcsolatban, hogy kik is végezték el a leltározást. Minden bizonnyal nem ez volt a hivatalos menete, ugyanis ő a kassai harmincadost és két káptalanbeli embert küldött ki. Az inventárium elején pontosan leírták, hogy kik is vettek részt az elkészítésében. A két káptalani ember ezek alapján Kolozsváry István Imre és Fodor György atyák voltak, a misszió vezetője pedig az akkori kassai harmincados, Szallay András volt.⁴⁴ A Holló által megjelölt rebellisek mocskai pedig a várban felhalmozott jelentős mennyiségű élelem mellett azokra a kincsekre – főleg ón- és más nem nemesfém-ből készül edényekre és egyéb tárgyakra – utalhat, amelyeket az inventáló bizottság összeírt. Érdekes módon Bocskay István két öreg ládáját egyben írták össze, nem nyitották fel, csupán lepecsételték, így tartalmáról nem értesülünk.⁴⁵

A füzéri uradalom lefoglalásával párhuzamosan Semsey György néhány faluját is sikeresen lefoglalták. Ezzel a ténnyel nem különösebben foglalkozott Holló Zsigmond. A kamarai működés megszilárdulásának jó példája, hogy augusztus végén a már elkobzott szőlőket művelésbe vették. Az erről való tudósításra pont a rossz idő, a rendkívül sok eső és a magas művelési költségek adtak okot.⁴⁶

Ugyanakkor Zichy István a lefoglalásokhoz való viszonya is érdemel némi figyelmet. A kamaraelnök számára fontos volt, hogy a lehető legprecízebb módon járjanak el, és a lefoglalásokat pontosan dokumentálják. Kimondottan örült, amikor a Szepesi Kamara alkalmazottai Sós György eperjesi házában két láda ezüstneműt foglaltak le.⁴⁷ Ugyanakkor a már említett szőlőkből származó boroknak rendben való leszállítását is sürgette, ami komoly jövedelmet hozhatott a kincstár számára.

A Szepesi Kamarára a birtokelkobzások mellett egy másik jelentős feladat is hárult. Ez pedig a rebellisek kézre kerítése volt. Ahogy fentebb említésre került, a kamarai alkalmazottak feladatai közé tartozott a protestáns nemesség megfigyelése. Ebből kiindulva kellő ismeretekkel rendelkezhetnek a térségben élő és a bécsi udvar politikájával ellentétes érzelmű nemesekről. Feltételezhetőleg a megfigyeltek tábora megegyezhetett a birtokelkobzások elszenvedőivel.⁴⁸ Az ilyen kamarai megfigyeléseknek volt az ered-

42 Zichy István Esterházy Pálnak Pozsony, 1670. Június 23. MNL OL P 125 Pál nádor iratai Missiles Nr. 4270.

43 MOL U et C Fasc. 161. Nr. 001.

44 MOL U et C Fasc. 161. Nr. 001. fol. 1. Szalay András karrierjére vázlatosan lásd: Fallenbüchl 2012. 303.

45 MOL U et C Fasc. 161. Nr. 001. fol. 4–5.

46 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. Augusztus 25. MNL OL E 41 1670. Nr. 238.

47 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. július 3. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 28–29.

48 A birtok elkobzások elszenvedőiről Ulrich Attila állított össze egy kisebb listát. Közöttük ott találunk olyan nemeseket is, mint Szepessy Pál vagy Szuhay Mátyás. Vö. Ulrich 2013. 50.

ménye, hogy Holló Zsigmond és Zichy István is pontosan tudta, hogy a rebellisek céljai között a töröknek való meghódolás is szerepelt.⁴⁹ 1670 júliusában Zichy István felhívta kassai kollégája figyelmét, hogy a rendi szervezkedés és a felső-magyarországi felkelés két fő szervezőjének tekintett Szepesy Pált és Szuhay Mátyást a lehető leghamarabb kerítsék kézre. Tudomásuk szerint ebben még az egri pasa is segítséget nyújtana – vélhetőleg tetemes ellenszolgáltatásért cserébe – amennyiben a hódoltságba szöktek volna.⁵⁰ 1670 augusztusának végén Holló Zsigmond másik két főgyanúsított, Baxa (Baksa) István, valamint Fáy László elfogatásáról és elszállításáról tudósította Zichy Istvánt.⁵¹ Ezekből az elszórt híradásokból látható, hogy a Holló Zsigmond vezette Szepesi Kamara, ha nem is tökéletesen, de a helyzetéhez mérten igyekezett végrehajtani a feladatait.

Érdekes részlet, hogy Zichy István figyelmezteti Holló Zsigmondot, hogy sem ő, sem pedig kollégái önkényesen ne bocsátkozzanak a lázadók vagyonának saját részre való lefoglalására. Ebből a célból megküldte I. Lipót parancsát is. Továbbá jelezte azt is, hogy a dolgok rendeződése után a lefoglalt javakból majd számíthatnak a munkájukért ellentételezésre, amit a Kamara fog elbírálni.⁵²

Itt érdemes kitérni a Kamara alkalmazottjaira, valamint azokra, akik segítették vagy éppenséggel gátolták a hivatal működését. A vizsgált levelezésben két olyan ember került elő, akik komoly segítséget nyújthattak Holló Zsigmondnak. Az egyik Hartyáni András (–1676), a másik pedig Majthényi János (–1677) volt.⁵³ Ahogy fentebb már említettük, Holló Zsigmond társa egy ideig Bélaváry Miklós volt. Bélaváry halála a legrosszabbkor következett be Holló számára, aki így egyedül maradt tanácsosként a hivatal élén. A probléma megoldására sürgősen megfelelő embert kellett találni. A Kamaránál Hartyáni Andrásban vélték meglesni az alkalmas személyt. Zichy István már június 19-én úgy tudta, hogy beiktatták, Holló Zsigmond azonban jelezte, hogy erre csak június 25-én került sor.⁵⁴ Hartyáni András jó választásnak bizonyult. A következő időszakban Holló Zsigmond mellett a Szepesi Kamara másik meghatározó embere lett, ugyanakkor előéletéről viszonylag keveset tudunk, az 1670 előtti forrásokban alig fordul elő. Kassán biztosan rendelkezett egy komolyabb házzal, amit akár a nádor elszállásolására is alkalmasnak tartottak. Vagyona is igen jelentős lehetett, hiszen 6000 forintot tudott kölcsönözni az udvar számára, amit tokaji szőlőbirtokkal és más földbirtok adományozásával jutalmaztak.⁵⁵ A tanácsosi pozícióra vélhetőleg a királyi táblai ülnöksége tette alkalmassá, amelyet 1668-tól

49 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. május 3. MNL OL E 23 1670. május. Nr. fol. 7–8. „Azt Nagyságod el hidgye oly embertül hallottam ki belső ember az Fejedelemnek, hogy az Tallia terminus arra való volt, hogy az Töröknek mingiaian subscribalták volna magokat...”

50 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. július 3. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 28–29.

51 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. Augusztus 25. MNL OL E 41 1670. Nr. 238.

52 Zichy István Holló Zsigmondnak Pozsony, 1670. július 15. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 30–31.

53 Zichy István Holló Zsigmondnak Szentmiklós, 1670. június 19. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 26–27.

54 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. június 25. MNL OL E 41 1670. Nr. 179.

55 Gecsényi–Guszarova 2008. 468–469.

töltött be. Igaz, ez a feladat nem számított konkrétan kamarai munkának, és nem jelentett komolyabb tapasztalatot sem abban a pozícióban, amibe végül került.⁵⁶

Hartyánival szemben Majthényi János nem a Kamara berkein belül, hanem mint külső segítő játszhatott szerepet. Zichy támogatólag írt arról, hogy Majthényi János megbízható ember, aki a térségben tudja majd Holló munkáját segíteni. Ennek oka talán abban keresendő, hogy a kamaraelnök jó viszonyt ápolt a pártfogoltja családjával.⁵⁷ Ugyanakkor konkrét ismereteink nincsenek 1670-ben vagy utána folytatott tevékenységéről. Feladatai végrehajtásával kapcsolatban felemás volt a megítélése. A magyar vezetők nem voltak különösebben elragadtatva a munkájától. Holló Zsigmond szerint kevés „*respectusa*” volt Majthényinak. Ennek ellenére nem sokkal később – a magyar tanácsosok javaslatára – az 1670 decemberében elhunyt Esterházy Farkas (–1670) helyett személynökké nevezte ki az uralkodó.⁵⁸ Feltételezhetőleg komoly fegyvertényt jelenthetett a térségben kifejtett munkája, ugyanis két évvel később, 1672-ben jutalomban részesült.⁵⁹

A magyar nemesek és a kamarai alkalmazottak mellett szükséges kitérni a térségbe érkező német seregekre, illetve azok parancsnokára, Johann von Sporkra is. Spork már korábban is szolgált a Magyar Királyság területén. Kivette a részét a néhány évvel korábbi török elleni háborúból. Ezért nem volt idegen számára a terep. Zichy leveleiből sajnos nem tudjuk meg, mekkora sereg élén indult el a térségbe, csupán a sereg vonulásáról kapunk híreket. A császári hadaknak a térségbe való megérkezéséről egy másik forrásból, Hain Gáspár lőcsei krónikájából értesülhetünk a legpontosabban.⁶⁰ Zichy István leveleiből kiderül, hogy pontosan tudta, milyen megbízatása van a német parancsnoknak. Kiemelte, hogy Sporknak a csapatai önállóan nem vehetnek részt a rebellisek birtokainak lefoglalásában. Ennek értelmében Holló Zsigmondot is utasította, hogy a lehető legjobban működjön együtt a generálissal.⁶¹

Rajtuk kívül Posta Mihály, Fodor János és Klobusiczky Pál voltak azok, akik név szerint említésre kerültek a levelezésben. Posta Mihály esetében feltételezhetően a Magyar Kamara egy eddig ismeretlen futáráról van szó.⁶² Fodor Jánost illetően már nehezebb dolgunk van. Ebből az időszakból négy ilyen nevű személyt is ismerünk a térségben. Esetünkben a kört leszűkíthetjük két főre. Mivel a források nem túl beszédesek,

56 Fallenbüchl 2012 122.

57 Zichy István egy levelében Majthényi Jánost sógorának nevezte. Zichy István és a Majthényi család jó viszonyára több példát is találunk. Nevét ott találjuk Keselökeői Majtényi Imre (–1663?) 1663-ban kelt végrendeletében, mint annak árván maradt gyermekeinek tutora. Majthényi nagy jó akarójának és sógor urának is tartja a kamaraelnököt. Ebből is látszik, hogyha tényleges rokoni szálak nem is fűzték a Majthényiakhoz, viszonyuk igen jó volt. vö.: Szerémi 1897. 212.

58 Zichy István a Magyar Kamara tanácsosaihoz Bécs, 1670. október 14. MNL OL E 41 1670. Nr. 303.

59 Fallenbüchl 2002. 186.

60 Hain 1988. 322.

61 Zichy István Holló Zsigmondnak Szentmiklós, 1670. június 19. MNL OL P 1986 1670. évkör fol. 26–27.

62 Posta Mihály még a mindez ideig legalaposabb gyűjtést végző Fallenbüchl Zoltán munkáiban sem tüntette fel. Vö.: Fallenbüchl 2002. passim.

ezért az említett személyt illetően feltételezhetően vagy a felső-magyarországi hadbíró vagy pedig a kállói harmincadost kell gyanítanunk.⁶³

Klobusiczky Pál esete már jóval érdekesebb, és át is vezet a dolgozat egy másik megválaszolásra váró kérdésére, mégpedig arra, hogy az események mennyire járultak hozzá a két levelező partner kapcsolatához és a jövőjük alakulásához. Klobusiczky a térség egyik jelentős *bene possessionatus* családjának tagja volt, nem utolsósorban a Szepesi Kamara *senior* tanácsosának, Holló Zsigmondnak az unokatestvére.⁶⁴ Bár a levelezés egésze mentes mindenféle családi vagy személyes, magánéleti dolog közlésétől, ez az egy alkalom kivételt jelent. Holló Zsigmond ugyanis kéri, hogy segítsen unokatestvérének édesanyját kiszabadítani, akit a levél tanúsága szerint nem csak fogásra vetettek Szatmáron, hanem ki is fosztottak. A kamaraelnök fáradozásáért úgy látszik, Holló anyagi ellenszolgáltatást is kilátásba helyezett. Hivatkozási alapként egy korábbi esetet említett meg, miszerint Zichy István közben járt Bocskay István feleségének, Török Katalinnak (–1672 után?) az érdekében is.⁶⁵ A feltárt forrásokból egyelőre nem lehet megállapítani, volt-e bármilyen közbejárás Klobusiczky Pál édesanyja ügyében. Ami biztosan kijelenthető, hogy egy-egy ilyen alkalom adott esetben komoly következményekkel járhatott. Bocskayné szabadon engedése miatt komoly elmarasztalásban is részesült Zichy István.⁶⁶

Nem lehet elmenni Zichy István és Holló Zsigmond kapcsolata mellett sem. Mivel a vizsgált levelezés alig egy tucat *missilis*ből áll, ezért óvatosan kell ezt a kérdést megközelíteni. A két kamarai vezető első ismert érintkezése egymással feltételezhetőleg az 1660-ban végrehajtott misszió volt, amin mindketten részt vettek.⁶⁷ Ezután sajnos nem ismert a viszonyuk alakulása. A levelezés alapján bizonyítást nyert, hogy kettejük között egy alá-fölérendelt viszony volt, ez azonban inkább a betöltött pozíciójuknak volt köszönhető. A levelekből úgy tűnik, hogy Holló Zsigmond Zichy Istvánnak amolyan meghosszabbított karjaként működött.

A *senior* tanácsos és kollégái munkájával kapcsolatban 1670 második felében komoly aggályok merültek fel. A térségbe érkező seregekkel együtt felállt Lőcse városában Rottal János (*Johann von Rottal*) vezetésével egy vizsgálóbizottság.⁶⁸ E *Comissio* feladata a felső-magyarországi térségben a rendi szervezkedésben aktívan részt vállalók ellen való fellépés és vizsgálat volt. A vizsgálat természetesen nem kerülhette el a Szepesi Kamara alkalmazottjait, illetve az irányítása alá tartozó harmincadosokat és postamestereket sem. A vizsgálatok minden bizonnyal 1670. szeptember vége és október eleje körül kezdődhettek, ugyanis az első említések ekkor fordulnak elő Zichy Istvánnak a Magyar Kamara tanácsosaihoz intézett leveleiben. Zichy István ekkor még várakozó álláspontra helyezkedett, ugyanis jelezte a tanácsosoknak, hogy megvárják a Szepesi Kamara vá-

63 Fallenbüchl 2002. 98.

64 Nagy 1860. 276.

65 Holló Zsigmond Zichy Istvánnak Kassa, 1670. június 25. MNL OL E 41 1670. Nr. 179.

66 Zichy István a Magyar Kamara tanácsosaihoz Bécs, 1671. november 2. MNL OL E 41 1671. Nr. 447.

67 Gecsényi – Guszarova 2008. 466–467.

68 Hain 1988. 324.

laszát a *Comissio* által felhozott vádakra.⁶⁹ A *Comissio* több kritikát is megfogalmazott a Kamara és alkalmazottainak működésével kapcsolatban. Hartyánival szemben a panasz a tapasztalatlansága, valamint a melléje állított írnokok és kancellisták elégtelensége volt. Néhány nappal később már Holló Zsigmondot is elérték a vizsgálatok, ugyanis Zichy István már a Rottal Jánostól érkező panaszokról írt a Kamara tanácsosainak, és kérte is őket, hogy iktassák a *Comissio* elnökétől érkező levelet. Ugyanakkor biztosak lehetünk abban, hogy a vizsgálat igen alapos, és már-már sértő lehetett a Szepesi Kamara vezetőire nézve. Zichy István beszámolt Hartyáni András panaszáról is, aki szerint a vizsgálatot folytató „*Fulkra Uram*” – nyilván Volkra Otto Teofil, a Szepesi Kamara későbbi adminisztrátora (1672–1675) – semmilyen tiszteletet nem mutatott irántuk.⁷⁰ A vizsgálat elején Zichy István támogatásáról biztosította Holló Zsigmondot. Talán jogosnak is tekinthető a kemény eljárás, ugyanis Holló Zsigmond esetében eljárási hibákat tárt fel a vizsgálóbizottság. Fel is szólította kollégáját, hogy cáfolja az ellene felhozott vádakat.⁷¹ Ez valószínűleg nem történt meg, október végéhez közeledve elszámolási problémákat tárhatott fel a vizsgálóbizottság. Ezek után Zichy István jelezte a kamarai tanácsosoknak, hogy felszólította kassai kollégáját, rendezze tartozását.⁷²

Az ismert források alapján Zichy István támogatása, illetve baráti hangneme a Hollóhoz írott levelekben nem változott meg még 1670. október vége felé sem. Ugyanakkor az egész ügyet új megvilágításba helyezi a kamaraelnöknek egy Rottal Jánoshoz írott levele, amelyben merőben eltérő álláspontra helyezkedett. Október 29-én kelt levelében megjegyezte Rottalnak, hogy amennyiben elégedetlenek lennének Holló Zsigmond munkájával, az esetben könnyen tudnák őt mással helyettesíteni.⁷³ A kamaraelnök kijelentése mindenképpen érdekes részlet. Ismerve a Szepesi Kamara hivatalnokainak utánpótlásbázisát, mindenképpen kisebb túlzásról lehet szó, amivel talán Rottal Jánosnak szeretett volna imponálni. Ugyanakkor Zichy István részéről is érthető ez a pálfordulás. A Wesselényi-féle rendi szervezkedés után megkezdődött vizsgálatok idejében döntenie kellett, hogy érdemes-e esetleg szembe menni a bécsi udvar akaratának képviselőivel, vagy pedig teljesen kiszolgálni azokat. Aligha tévedünk, hogy Zichy István jobbnak láthatta a teljes együttműködést, és esetleg feláldozni Holló Zsigmondot a saját pozícióinak védelmében.

Sajnálatos módon a két kamarai vezető levelezése 1670 októberében véget ért. Ugyanakkor kijelenthető, hogy Zichy István és Holló Zsigmond között továbbra is volt valamiféle levelezés, de e dokumentumok valószínűleg elpusztultak vagy még lappanganak. A források hiánya ellenére szükséges mégis röviden kitekinteni arra, hogy miként alakult 1671–1672 folyamán Zichy István és Holló Zsigmond kamarai karrierje.

1671-ben Zichy István, talán éppen Rottal János kérésére, tagja lett a Pozsonyban felálló *Judicium*nak. Már 1670 folyamán a Szelepcsényi György (1605?–1685) érsek kö-

69 Zichy István a Kamarai Tanácsnak Bécs, 1670. október 1. MNL OL E 41 1670. Nr. 280.

70 Zichy István a Kamarai Tanácsnak Bécs, 1670. október 5. MNL OL E 41 1670. Nr. 292.

71 Geccsényi – Guszarova 2008. 469.

72 Zichy István a Kamarai Tanácsnak Bécs, 1670. október 26. MNL OL E 41 1670. Nr. 319.

73 Zichy István Rottal Jánoshoz Bécs, 1670. október 29. MNL OL P 707 Fasc. 84 NB. Nr. 8504.

rül tömörülő magyar főurak körében találjuk.⁷⁴ Az 1671-es esztendő során azonban ő is gyanúba került a rendi szervezkedéssel összefüggésben. Ennek háttérében a Nádasdy Ferenc országbíróval való jó viszony, a Zrínyi Péterrel folytatott levelezés, valamint az özvegy nádornéval, Széchy Máriával a zólyomlipcsei uradalom megszerzésére irányuló kísérletek állhattak. Zichy István természetesen tisztában volt vele, hogy több rosszakarója is akadt, s ami még veszélyesebb volt, hogy nem csak Magyarországon, hanem a bécsi udvarban is.⁷⁵ Ugyanazon eljárás során bár felmentették a vádak alól, a bizalom megingása miatt 1672-ben mégis menesztették kamaraelnöki posztjáról.⁷⁶ Az ezt követő időszakban visszavonult a politikai élet első vonalából, és csak az évtized végén kezdett ismét aktívabb politizálásba. Karrierje csúcscaként az uralkodó 1690-ben tárnokmesterré nevezte ki.⁷⁷

Holló Zsigmond helyzete a következő időszakban sem javult, sőt 1671-ben a pozsonyi *Judicium* elé idézték, ugyanis a korábbi szepesi kamarai tanácsos, Chernel György is ellene vallott. Érdekes egybeesés, hogy a *Judicium* tagja volt Zichy István is. Holló Zsigmondot azonban a tárgyalás után felmentették, így hát folytathatta karrierje építését.⁷⁸ Holló ezt követően is a Szepesi Kamara berkeiben szolgált. Az 1670-es évek első felében aktívan részt vett már nem csak a rebellisek, hanem a protestánsok elleni eljárásokban is, valamint javaik elkobzásában.⁷⁹ Ennek ellenére 1672-ben a Szepesi Kamara élére Volkra Otto Teofilt helyezték adminisztrátorként, ami Holló számára kisebb presztízsveszteséget jelenthetett. Ám 1675-ben a Magyar Kamarához került, szintén tanácsosként. A rövid pozsonyi kitérő után visszatért Kassára, ahol élete végéig, 1685-ig a Szepesi Kamara tanácsosaként tevékenykedett.⁸⁰

Zichy István és Holló Zsigmond 1670-ben folytatott levelezésének vizsgálata alapján összegzésképpen a következő megállapítások tehetők. A levelezés kétségkívül csak töredéke annak, ami valójában létezhetett, mégis még ilyen formában is hasznos adalékokkal szolgál. A vizsgálat egyik újdonságának a levelezés tartalmi ismertetése tekinthető, hiszen eddig nem került bemutatásra két kamarai vezető egymással folytatott levelezése, különös tekintettel arra, hogy e missilisek a Wesselényi-féle rendi szervezkedés felszámolásának idejéből származnak. További újdonság, hogy bár magát a rendi szervezkedést már többen, többféle szempont szerint vizsgálták, felszámolásának menetére kevésbé tértek ki. A bemutatott levelezésben nemcsak a kamarák munkáját láthatjuk néhány részletben, hanem a hivatalon belül zajló munkafolyamatokról is értesülünk. Holló Zsigmond levelei remekül bemutatják, hogy az 1648 utáni újjászervezés ellenére számos problémával küzdő Szepesi Kamara és alkalmazottai

74 Benczédi 1975. 496–497.

75 Zichy István Rottal Jánoshoz Pozsony, 1672. február 16. MNL OL P 507 Nádasdy család nádasladányi levéltára Fasc 1-A-438 Nr. 33.

76 Zichy István Rottal Jánoshoz Pozsony, 1672. március 7. MNL OL P 507 Fasc 1-A-438 Nr. 15.

77 Fallenbüchl 2002. 368.

78 Gecsényi – Guszarova 2008. 469.

79 Mihalik 2010. 264–277

80 Fallenbüchl 2002. 134.

sikeresen helyt tudtak állni, még ha olyan alapvető problémákkal kellett is szembenéznük, mint amit az a tehertétel jelentett, hogy az alsóbb hivatalok (harmincadok, posták) birtokosainak hűsége nagyon is megkérdőjelezhető volt. Remekül kirajzolódik a két kamarai vezető üzeneteiből, hogy a Szepesi Kamara ugyan még 1670-ben is teljesen alárendelt állapotban volt, ennek ellenére nem beszélhetünk Pozsonyból történő kézi vezérlésről. Zichy István ugyan komolyan figyelemmel kísérte a kassai adminisztráció működését, a feladatok végrehajtásának menetébe viszonylag ritkán avatkozott bele. Kétséget kizáróan tisztában volt azzal is, hogy a Szepesi Kamara vezetői vajmi keveset tehetnek az uralkodói akarat végrehajtásáért mindaddig, amíg nem áll rendelkezésükre megfelelő katonai támasz. Talán ezért is ösztönözte folyamatosan Holló Zsigmondot arra, hogy a lehető legjobban működjenek együtt Johann von Sporkkal, a térségbe érkező császári katonaság parancsnokával. A levelezés vizsgálata azt is megmutatta, hogy a kassai adminisztráció alsóbb hivatalnokai milyen mélyen be voltak épülve a térség társadalmába, és ez által elsőrangú informátorai voltak nemcsak a Magyar Kamarának, hanem Pozsonyon keresztül a bécsi udvarnak is. 1670-ben ez a beépültség ugyanakkor komoly gondokat is eredményezett, hiszen a hivatalnokok ezért kerültek gyanúba a rendi szervezkedéssel kapcsolatban. Elmondható tehát, hogy a feldolgozott anyag rövidsége ellenére a Wesselényi-féle rendi szervezkedés, valamint az azt követő megtorlás időszakának igen hasznos forrásának bizonyult, rajta keresztül számos, eddig ismeretlen adalékkal lehetett gazdagítani a témakörre vonatkozó ismereteket.

Felhasznált források

Levéltári források:

Magyar Nemzeti Levéltár Országos levéltára (MNL OL)

P 125: Esterházy Pál nádor iratai

P 507: Nádasdy család nádasladányi levéltára

Fasc 1-A Rottal Jánoshoz írott levelek

P 707 Zichy család zsélyi levéltára

Fasc 84 NB missiles

P 1986: A Krompachi Holló család levéltára évre rendezett iratok

A 57: LibriRegii

E 41: Litterae ad Cameramexaratae

E 23: Litterae Camera Scepuensis

U etC: UrbariaetConcriptiones

ÖStAAVA FHKA HKA = ÖsterreichischesStaatsArchiv Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv
Hoffinanz–Ungarn.

Forráskiadványok:

Hain Gáspár 1988: Szepességi, avagy lőcsei krónika és évkönyv a kedves utókor számára szerk. Véber Károly. Bp.

Hivatkozott szakirodalom

- Acsády Ignác1894: *A pozsonyi és szepesi kamarák*. Historia Antik kiadó (reprint).Bp.
Acsády Ignác1888: *Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt 1526-1564*.
Historia Antik kiadó (reprint).Bp.
Benczédi László1974a: *A Wesselényi-féle rendi szervezkedés kibontakozása 1666-1668*.
Történelmi szemle. (17. évf.) 4. sz. 596–630.
Benczédi László1974b: *Az 1670. évi tiszavidéki felkelés és társadalmi háttere*. Századok.
(109. évf.) 3–4. sz. 509–550.
Benczédi László1980: *Rendiség, abszolutizmus és centralizáció a XVII. század végi Magyarországon (1664–1685)*. Akadémiai Kiadó, Bp.
Benczédi László1975: *Szelepcsényi érsek ügye és a lipóti abszolutizmus megalapozása 1670 őszén*.Történelemi Szemle. (18. évf.) 2–3. sz. 489–502.
Fallenbüchl Zoltán2002: *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Osiris kiadó. Bp.
Gecsényi Lajos 2009: *Korrupció és harmincad-kerülés. A felső-magyarországi harmincadügyről (1648–1660)*. In: Bessenyei József–Draskóczy István(szerk.):Pénztörténet. Gazdaságtörténeti Tanulmányok Buza János 70. születésnapjára. Mirio Kulturális Bt. Bp–Miskolc. 129–140.
Gecsényi Lajos–Guszarova Tatjana 2008: *A Szepesi Kamara vezető tisztviselői 1646–1672 között*. In: Gecsényi Lajos (szerk.): Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből. Palatia Nyomda és Kiadó. Győr. 453–474.
Gróf Zichy István1943: *Adatok egy XVII. századi katolikus főúri család történetéhez*. Öregebbik Zichy István gróf (1616-1693). In.: Regnum egyháztörténeti évkönyv 5. sz. Bp. 734–764.
Pach Zsigmond Pál (főszerk.)–R. Várkonyi Ágnes (szerk.) 1987: *Magyarország története tíz kötetben. 3/2*. Akadémiai Kiadó. Bp.
Mihalik Béla2010: *A Szepesi Kamara szerepe az 1670-1674 közötti felső-magyarországi rekatolizációban*. Fons: forráskutatás és történeti segédtudományok. (17. évf.) 3. sz. 255–320.

- Nagy Iván 1860: *Magyarország családai. Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 6. kötet. Pest.
- Pálffy Géza 1998: *A veszprémi végvár fő- és vicekapitányainak életrajzi adattára (16-17. század)*. In: Tóth G. Péter (szerk.): *Veszprém a török korban: Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*. Laczkó Dezső Múzeum. Veszprém. 91–187.
- Pauler Gyula 1876: *Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664-1671*. I–II. kötet. MTA könyvkiadó vállalata. Bp.
- Pintér Márta Zsuzsanna 2007: *A jezsuita ifjúság 17. századi példaképe: Holló Zsigmond*. In: Molnár Antal–Szilágyi Csaba–Zombori István (szerk.): *Historicus Societatis Iesu*. Szilas László emlékkönyv. METEM. Bp. 322–331.
- Szerémi György 1897: *Monumenta. Emlékek a majthényi, kesselleőkeői és berencsi Majthényi bárók és urak családi levéltárából*. 1451–1728. Történelmi tár., (20. évf.) 1–2. sz. 1–338.
- Szűcs Jenő 1990: *A szepesi kamarai levéltár 1567-1813*. Bp.
- Ulrich Attila 2010: *Birtokelkobzások a Szepesi Kamara területén 1670–73 között*. In: Szirácsik Éva (szerk.): *Discussiones Neogradienses 10. Uradalmak kora*. Salgótarján. 47–62.
- Ulrich Attila 2013: *Jobbágyi adóterhek és munkakötelezettség néhány, a Szepesi Kamara által elkobzott uradalomban 1670–74 között*. In: Szirácsik Éva (szerk.): *Élet a birtokon Discussiones Neogradienses 13*. Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet. Salgótarján. 107–138.